

165 AS.

SEMPRE AVANTI SAVOIA.

Lt.-Kolonel Cecilio FABRIS

HET HUIS SAVOYE

DOOR

F. SMIT KLEINE.

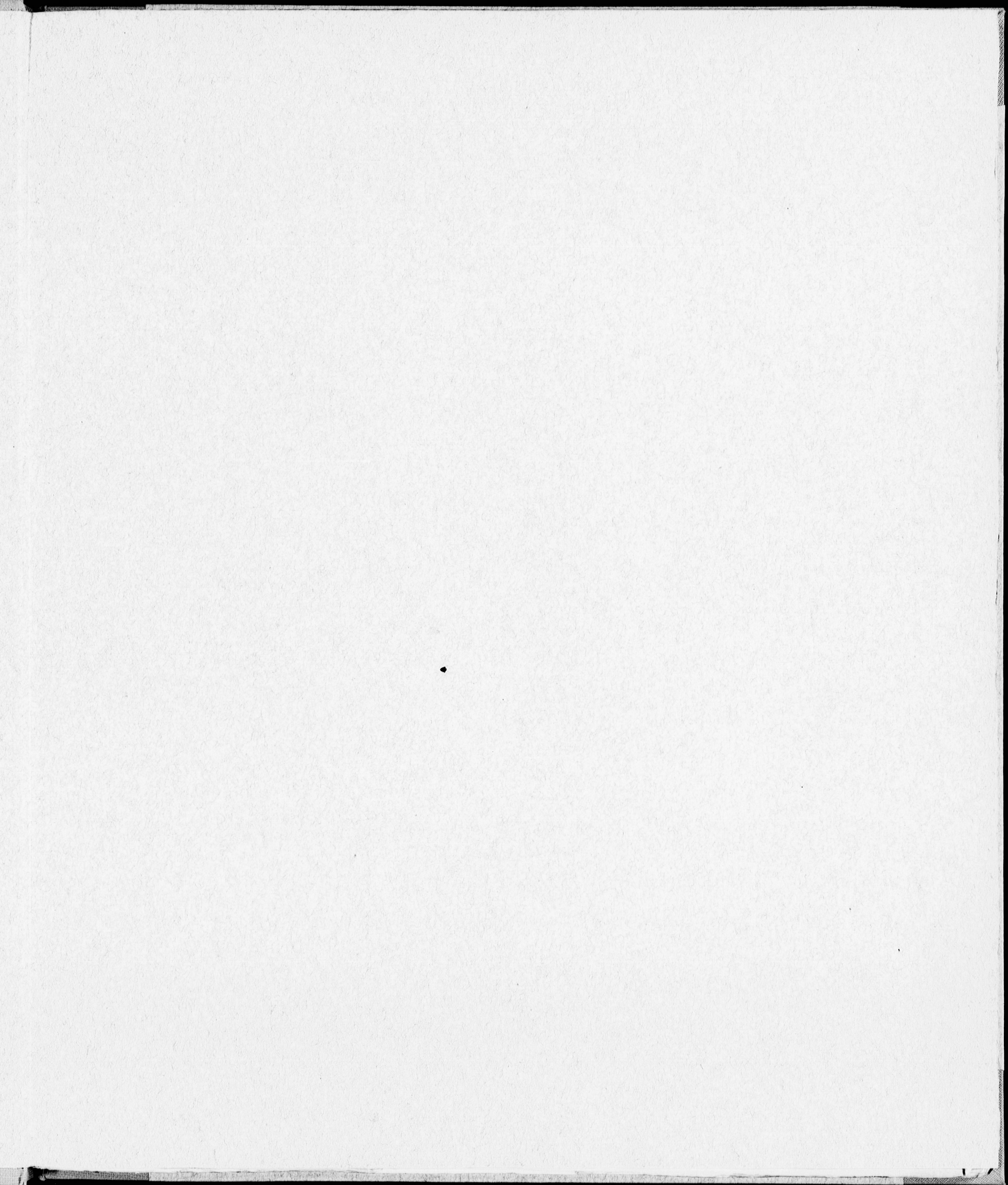
GEDRUKT TE HAARLEM, BIJ DE ERVEN F. BOHN.
MDCCCXCVI.

GESCHENK

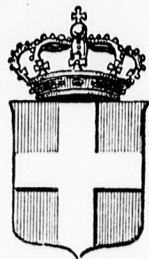
VAN

de Erven wijlen

Jhr. Mr. J. Roell

165 A. 5.
Am W. H. J. Röell
P.D. Verhalen

HET HUIS SAVOYE.

Geschiedkundige Studie

VAN

Lt.-Kolonel Cecilio FABRIS,

DOOR

F SMIT KLEINE.

GEDRUKT TE HAARLEM,
BIJ DE ERVEN F. BOHN.
MDCCCXCVI.

Dit werk is in vijf-en-twintig exemplaren gedrukt.

AAN

Zijne Koninklijke Hoogheid

VICTOR EMANUEL VAN SAVOYE,

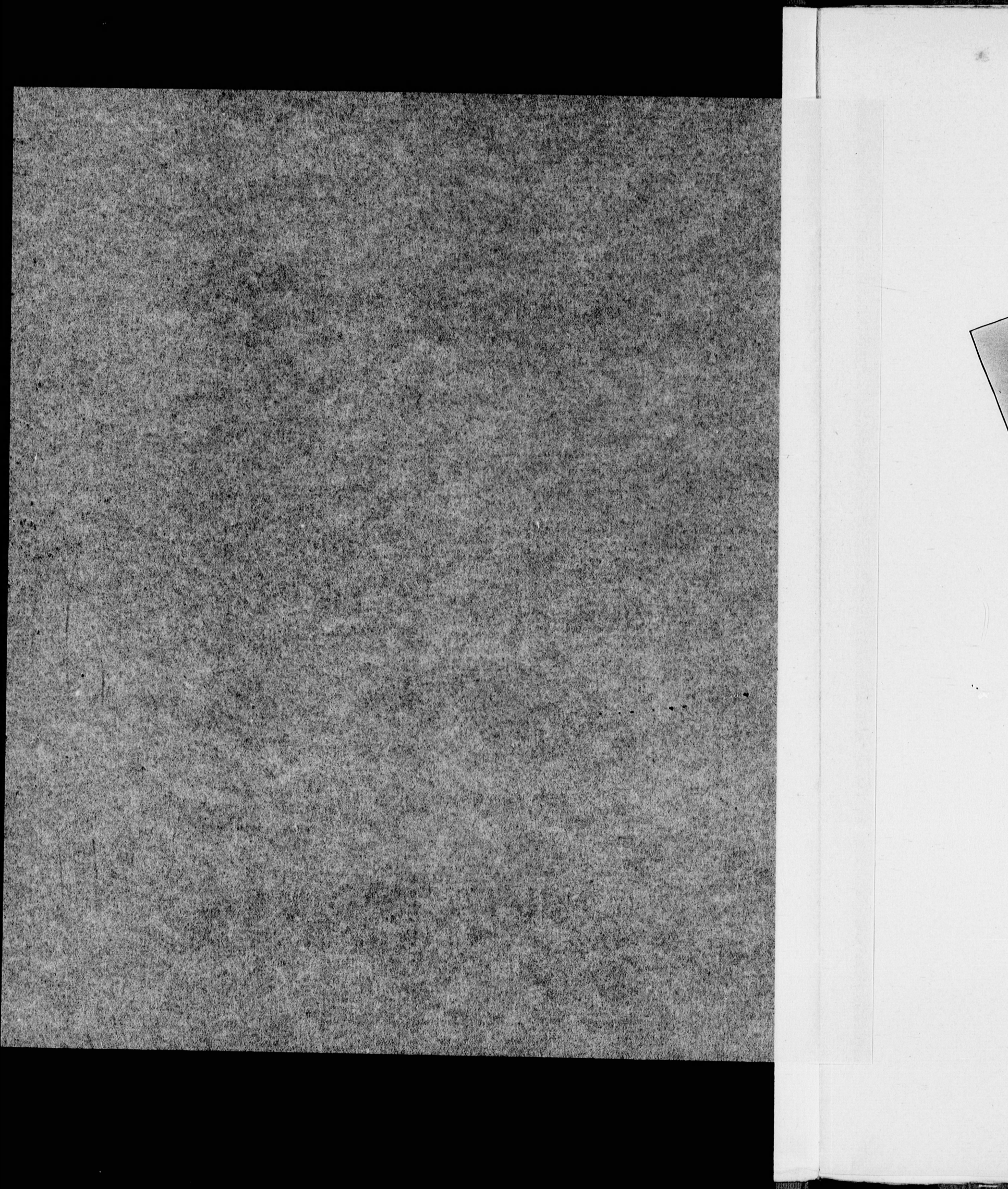
KROONPRINS VAN ITALIË,

met den meesten eerbied

OPGEDRAGEN

DOOR

DEN VERTALER.

PREFACE.

Par une faveur dont j'apprécie toute l'étendue, le savant auteur de cette étude historique La Maison de Savoie m'a donné l'autorisation de traduire son oeuvre en hollandais.

Je suis redevable au colonel Fabris d'une jouissance scientifique, résultante d'un contact à travers les âges avec les représentants d'une Maison Illustre dont les Descendants Royaux actuels, S. M. UMBERT I, ROI D'ITALIE et S. A. R. le Prince de Naples, ont daigné m'accorder l'insigne honneur de mettre à Leurs pieds ma version.

Tout en dédiant avec le plus profond respect ma traduction à S. A. R. le Prince de Naples, je forme les vœux les plus sincères pour la prospérité de la nation italienne et le bonheur de la Maison de Savoie, dont les membres ont montré autant de vaillance que de sagacité et qui joignant Leurs propres destinées à celles de leurs sujets peuvent disposer dorénavant de la reconnaissance et de l'amour de Leur peuple.

HAARLEM,
30 Mai 1896.

LE TRADUCTEUR.

I N H O U D.

	Blz.
I. Aangeboren eigenschappen van het Huis Savoye. — Vertrouwen in de toekomst. — Volharding en scherpzinnigheid	7—10
II. De eerste Graaf van Savoye. — Zijne afkomst. — Humbert met de Witte Hand. — De markgravin Adelheid. — Adelheid in Canossa. — Haar invloed	11—16
III. Volksofstand. — Ontstaan der steden en Vorstenregeering. — Gevaar voor het huis Savoye. — Dageraad der nieuwe tijden. — Rechtschapenheid van het Huis Savoye en hare gevolgen	17—21
IV. Het Hertogdom Savoye. — Savoye en Habsburg. — De Hertogen van Bourgondië. — Bourbon en Savoye. — Verstandige politiek van het huis Savoye. — De vorsten van Achaja. — Hervorming. — Vrijwillige onderwerping der steden van Piemont. Vestiging van het Hertogdom.	22—28
V. De eerste Hertog van Savoye. — Amadeus VIII eerst hertog dan Paus. — Tijdvak van stilstand. — De Militie van Piemont	29—32
VI. Frankrijk en het Huis Savoye. — De Franschen in Pignerol en in Casale. — Slag bij Turijn; onafhankelijkheid van Piemont. — Volharding van het volk van Piemont; zijn gehechtheid aan het huis Savoye — Victor Amadeus II, eerste koning.	33—38
VII. Nieuwe staatkunde. — Voorboden van de Italiaansche politiek van het Huis Savoye. — Gevolgen der nieuwe staatkundige richting. — Nijver der Italiaansche vorsten. — Vernieuwing van het nationaal denkbeeld. — Koning Karel Albert. — De eenheid van Italië. — Victor Emanuel II eerste koning van Italië.	39—45
VIII. Overzicht. — Slotbeschouwingen	46—48

HET HUIS SAVOYE.

Viresque acquirit eundo.

Devies van den groenen Graaf.

Toen omstreeks het jaar 1000 de verwarring in de Europeesche staatkunde, als een gevolg van den strijd tusschen de Duitsche en Romaansche beschaving, bijna haar toppunt bereikt had, verschenen op het tooneel der geschiedenis de voorvaderen van de Vorsten van Savoye; zij trachtten paal en perk te stellen aan de wetteloosheid van het leenstelsel, waardoor reeds het Bourgondische rijk was overweldigd geworden.

Van toen af zien wij hoe de lotgevallen van dezen historischen stam zich op zeldzaam logische wijze ontwikkelen. Van den voet der Alpen, waar de bakermat was van zijne eerste heerschappij, volgt hij met vasten blik de woelige gebeurtenissen, waardoor het Europeesch evenwicht hersteld wordt; onverschrokken neemt hij daaraan deel; door wapenfeiten en onderhandelingen draagt hij tot de ontwikkeling bij, strijdt voor orde en beschaving en oogst een te voren berekend, maar verheven loon: de liefde van geheel een volk, dat hem de bescherming van zijn rechten en van zijn nationaliteit toevertrouwt.

In dit Huis volgen gedurende negen veelbewogen eeuwen achttien Graven, veertien Hertogen, negen Koningen elkander op als

heerschers over een klein graafschap te midden der Alpen; als ruwaarden van den keizer in Italië; als leenheeren, oppermachtige monarchen, constitutioneele koningen, voortvarende staatslieden, dappere krijgers, bekwame veldheeren en, in weerwil van de wisselvalligheid der tijden en menschen is in ieder hunner een gemeenschappelijk streven te bespeuren, dat allen najagen en in een getrouwe regeerings-overlevering zijn oorsprong vindt. Van een stalen volharding als het volk, waarvan zij afstammen, vereenigen zij langzaam en met moeite de verstrooide deelen van hun leengoed; breiden die uit, leiden de régeering in een andere richting en wel op zulk een besliste wijze en naar zulk een vastberaamd plan, dat men de streng logische ontwikkeling nagaande, bijna zou denken, dat alles nauwkeurig te voren bepaald was, indien het niet de uitkomst ware geweest van de juiste beoordeeling der verhoudingen van het heden en de toekomst; van het met wijsheid bewaarde evenwicht tusschen de werkelijkheid en de verheven idealen, die zij trachtten te verwezenlijken; van het vertrouwen, dat zij het volk door de gematigdheid en billijkheid hunner regeering inboezemden.

Deze Vorsten laten nu en dan aanspraken gelden, die men aanmatigend zou kunnen noemen; zij achten het noodzakelijk boven alle leenheeren uit te blinken; willen vorsten van Achaja heeten; doen zich gelden in het erfrecht op de kroon van Cyprus; Karel Emanuel I begeert het koninkrijk der Allobrogen; Karel Emanuel III laat zich tot koning van Lombardije uitroepen; de groene Graaf stelt zich zoo geheel op één lijn met den Keizer, dat hij niet duldt dat zijn banier is uitgesloten van de zaal, waar alleen de keizerlijke vaan mag wapperen; Amadeus VI deelt Bernabò Biscontò in vertrouwen mede, dat hij binnen een jaar meer van zich zal doen spreken dan eenig Vorst van zijn geslacht en hij zeker aan een gebroken hart zou sterven, wanneer dat hem niet gelukte.

Dit is een weerspiegeling van de toekomst, die volkomen is

uitgedrukt in het profetische devies van den groenen Graaf: „Mijn Star zal opgaan!” —; het zijn duistere openbaringen, die uit een sterk sprekend gevoel voortkomen en tot gewisse uitkomst leiden. De tijd heeft de eierzuchtige droomen van geen enkele dezer Vorsten gelogenstraft.

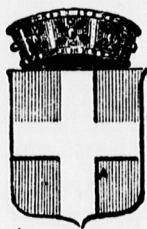
Bezield met een onwankelbaar vertrouwen in hun toekomst, laten zij nooit een gelegenheid voorbijgaan om zich in de politieke bewegingen van geheel Europa te mengen. Zij spelen een hoofdrol in het treurspel van Canossa; twee eeuwen later hebben zij hun macht in Engeland en Vlaanderen bevestigd; treden op als scheidsrechters tusschen de republieken van Venetië en Genua om den handel, die door de zoogenaamde twist van Chioggia verstoord was, te doen herleven; trachten den strijd tusschen de koningen van Frankrijk en de hertogen van Bourgondië te beslechten; treden als bemiddelaars op tusschen Karel VII van Frankrijk en zijn woelige vasallen; maken een einde aan de kerkelijke tweedracht, die op het concilie te Basel was ontstaan door de aanmatigingen van de bisschoppen en de vorstelijke macht van den Paus.

Uit de overlevering van het kleine erfelijke graafschap doen wij de onwaardeerbare ervaring op, hoe men de gebeurtenissen kan beheerschen, welke later op een altijd grooter en omvangrijker krijgstooneel zich ontwikkelen en eindelijk geheel Europa omvatten zouden.

Met de resultaten namen ook de eischen toe, maar evenzeer het wijs beleid in de keuze der middelen en de geschiktheid tot regeeren, die, terwijl zij rekening hield met de moeielijkheden der tijden en der staatkundige omstandigheden, nooit het einddoel uit het oog verloor en dat met een langzamen maar zekeren tred bereikte.

Een ver vooruitziende blik in de staatkunde; nauwkeurige kennis der voorafgegane gebeurtenissen; duidelijk afgebakende plannen; onverzettelijke en volhardende werkzaamheid; scherpzinnig-

heid in de keuze der middelen; een zekere behendigheid om die te benutten; zij waren de kenmerkende eigenschappen, die het huis van Savoye stempelden bij al de lotsveranderingen, in den loop van 9 eeuwen plaats gegrepen en waardoor in zijn geschiedenis een zeldzame samenhang op den voorgrond treedt, zoodat de tegenwoordige feiten hun oorsprong vinden *in* en als 't ware een weerspiegeling zijn *van* de gebeurtenissen uit het verleden en daarmede in onafscheidelijk verband staan.

II.

Met het uitsterven van het Karolingische Huis eindigde ook hun moeitevol ijveren voor het herstel der Europeesche éénheid, die door de botsing tusschen de Germaansche en Latijnsche partijen zoo zeer geschokt was geworden. De willekeur van de overheerschers, die door niets meer werden in toom gehouden, woedde teugelloos, evenals in geheel Europa, zoo ook in de golvende vlakten van de Jura en Piemont, waar alreeds het Bourgondische rijk en Italië bestonden.

Daar, op de puinhoopen van dit ingestorte staatsgebouw verschijnt de ernstige figuur van Humbert met de witte Hand, Heer van 100 vlekken, die van de oevers af van het meer van Genève en het meer van Neufchâtel, tot aan de zuidelijke helling van den Mont-Blanc alom verspreid lagen. In dien tijd, waarin het recht door den overheerschenden adel met voeten werd getreden, verschijnt Humbert als de hoogste wreker en rechter, wiens edelst streven de handhaving van rechtvaardigheid en burgerlijke orde beoogt, en die bij al zijn daden zich laat leiden door het droombeeld der toekomst, waarin de stroom der feudale wetteloosheid gebreideld en onderbroken wordt.

Daarom gaf Keizer Karel hem de opdracht om den overmoed te fnuiken van de baronnen, die, in alle dalen van het oude Bourgondische rijk aan den Isère tot voorbij Peterlingen (Poujerne) en Murten (Morat) hun wandaden pleegden, stelde hem aan als

bevelhebber over de hulptroepen, die uit het verre Tuskiën en uit de vlakte van Lombardije opgeroepen werden om de feudale legers te bestrijden.

De vaandels van de vreemde ruiters onder Bonifacius, Graaf van Toscane en Herbert, aartsbisschop van Milaan, verzamelden zich in het Aosta-dal; trokken, onder aanvoering van Graaf Humbert met de witte Hand, op wiens banier de Savooische arend prijkte, over den met sneeuw bedekten Jovis-Berg, den tegenwoordigen grooten St. Bernard; vielen de verbonden leenheeren in den rug; overwonnen hen en stelden voor den Duitschen keizer den weg open tot herstel van de orde in Bourgondië. Acht eeuwen later verzamelden de hulptroepen van geheel Italië zich nog eenmaal onder de vanen van Victor Emanuel, en terwijl zij kampften voor de onafhankelijkheid van Italië, streden zij tegelijk voor de vrijheid van geheel Europa.

Wij laten het onderzoek naar de afkomst van Humbert met de witte Hand aan de geleerden en genealogen over. Guichenon houdt hem voor een Sakser uit het geslacht van Wittekind. Tot die meening kan hij echter wel gekomen zijn door de Hertogin-Regentes, Maria Christina (Madame Reale), die ergens in oude kronieken de geschiedenis van Humbert's vader, den fabelachtigen Beroald, gelezen zal hebben. Beroald was de neef van Keizer Otto III en de voorvechter van de rechten en de eer van het keizerschap. Als een tweede Hercules trok hij — zoo verhaalt de legende — geheel Duitschland door om de overheerschers te vervolgen en het feudale monster te bestrijden; men vertelde zelfs dat hij eens uit zucht tot rechtvaardigheid zich verplicht gevoeld had de keizerin en een der grooten uit den lande te dooden, omdat zij vermetel genoeg geweest waren het keizerlijk huwelijksbed te onteeren. Door de weërspannige leenheeren overweldigd moest Beroald eindelijk in Maurienne vluchten, waar hij den geest gaf bij een toren, waarvan de ruïnen nog heden ten dage tegenover St. Jean te zien zijn en naar hem genoemd worden.

Humbert was zijn zoon, zoo luidt de sage, en Madame Reale, dochter van Hendrik IV van Frankrijk en schoondochter van Hertog Karel Emanuel I, heeft in hare moeilijke omstandigheden dikwijls moeten denken aan den rechtschapen Beroald, die de vorstelijke rechten tegenover de aanmatigen van de grooten des rijks verdedigde, evenals zij zelf gedwongen was de onschendbaarheid van het Hertogdom Savoye tegenover de bedreigingen van den kardinaal De Richelieu, tegenover haren vorstelijken zwager en de Spaansche legers te handhaven.

Meer nog dan de wensch om in de verbintenis met den Saksischen keizer enkele aanspraken van het Huis Savoye op de kroon van het heilige Roomsche rijk te laten gelden, zal de dankbaarheid, die de Hertogin den ouden ridder toedroeg, er haar toe gebracht hebben om in Guichenon's geschiedverhaal de herinnering aan Beroald op nieuw te verlevendigen.

Vijftig jaar vóór Guichenon had de geschiedschrijver Gottfried della Chiesa den Withandigen Humbert laten voortkomen uit het geslacht van Arduino d'Isrea, den laatsten nationalen koning van Italië. Zóó levendig had men zijn aandenken bewaard in de volks-overlevering, dat de legenden van het Savooische volk hem als den schepper beschouwden van al het goede, dat in deze landstreek in verleden of heden voorkwam.

Destijds uitte Karel Emanuel, den tijd vooruitlopende, den wensch Italië onafhankelijk te maken en het oude rijk van Arduin te herstellen. Inderdaad werd in de middeleeuwen door Napione, den grondlegger van het denkbeeld om de eenheid van Italië onder den Savooischen schepter te bevestigen, de bewering van de bloedverwantschap van het Savooische Huis met den laatsten nationalen koning van Italië weder voor waar erkend. Van hem hebben Barbo en de geschiedschrijvers van Italië's wedergeboorte de bewering van deze afstamming overgenomen.

En even goed als *deze* werden elf andere veronderstellingen uitgesproken en hardnekkig verdedigd door de geleerden en ge-

nealogen, die zich niet konden verklaren, waardoor Humbert met de witte Hand in de geschiedenis van het koninkrijk Bourgondië en van de middeleeuwen eensklaps zijn macht tot zulk een hoogte had weten op te voeren.

Waartoe dient het verder na te vorschen, dan tot waar men het verklaarbare van het fabelachtige scheiden kan? Waartoe gegevens te verzamelen en door het noemen van onbekende of mystieke personen den stamboom van Savoye tot in het grijs verleden te willen verheffen? Het is een nuttelooze inspanning de herinnering aan gansch vergeten tijden weder wakker te roepen en even gevaarlijk is het zich bij moeilijke naspeuringen te laten leiden door hartstochten en gewoonten van latere tijden.

De buitengewone macht van Humbert met de witte Hand kan ons niet verbazen, als wij in aanmerking nemen dat zij ontstond in een tijdperk van groote omwentelingen, waarin alle maatschappelijke banden verbroken waren en ieder, die een sterken arm en helderen geest had, zich in de wereld een plaats kon veroveren.

In elk geval heeft het huis Savoye het recht hem als zijn stamvader te beschouwen, want met hem, den voorvechter van maatschappelijke orde en den aanvoerder der Italiaansche legerscharen, begon die reeks van daden, die de nakomelingen zich ten voorbeeld stelden en vervolgden.

Naast Humbert met de witte Hand staat in de kroniek van het voorhistorisch tijdperk de markgravin der Cottische Alpen Adelheid, die door haar huwelijk Savoye de rechten op de vlakten van Piemont schonk. Zij behoorde tot het Humbert opvolgende geslacht, zag de eerste steden in Italië verrijzen, was de schoonmoeder van keizer Hendrik IV, de tijdgenoot van gravin Mathilda en paus Gregorius VII en de vriendin van den heiligen Petrus Damiano, die haar met de kloosterachtige welbespraakt-
heid van zijn tijd „een nieuwe Jaël” noemde, „opgeroepen om de ondeugden der geestelijkheid te fnuiken, zooals eens de oude Jaël den trotschen nek van Sissera getroffen had”.

1073 - 1085

1072

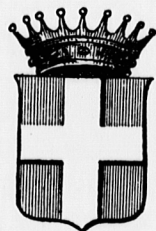
Aan hare voorouders was de moeilijke taak opgedragen een der markgraafschappen van Italië te regeeren en wel *dat*, hetwelk tot bescherming van de Oost-Alpen was gevormd. In dit markgraafschap stelde men zich ten doel om naar de grondgedachten, waarop Karel de Groote zijn staatkunde inrichtte, de verdedigingswerken tot bescherming van het koninkrijk Italië bijeen te brengen, het leger in geval van oorlog te verzamelen en aan de vijandige invallen het hoofd te bieden.

Het was een grensland op militairen voet ingericht en bestemd om een bolwerk voor het geheele schiereiland te zijn. Later kreeg het door zijn geographische ligging aan den voet van de bergen den naam van „Piemont”. — Toen het erfelijk was geworden kwam het van geslacht op geslacht op Adelheid, de laatste spruit van een veldheersstam. Toen zij ten tweedemalen weduwe was geworden wenschte haar vader haar met het Huis van den graaf van Saluzzo te verbinden, maar de eersten van den lande wilden dat zij haar hand schonk aan den zoon van Humbert met de witte Hand. Door dit huwelijk breidden zich de regeering en het gebied van den graaf van Maurienne uit over een groot grensland, dat tusschen het koninkrijk Italië en Bourgondië lag en op deze wijze werden de Vorsten uit het huis van Savoye de bewakers van de poorten van Italië. Zij bleven het beginsel getrouw waarnaar Karel de Groote het markgraafschap Italië had gevormd en dit idee beheerschte altijd min of meer de politieke overleveringen van het Savooische Huis.

Keizer Hendrik IV was de eerste die de markgravin om doortocht verzoeken moest, toen hij zich op weg bevond naar Canossa. Hij begaf zich daarheen ten einde boete te doen, omdat hij, die er zich op beroemde erfgenaam van het roomsche keizerrijk te zijn, de in priestergewaad verhulde feudale misbruiken had ondersteund. Aan de poort van den burcht van Canossa hieven twee vrouwen den door allen verlatene en onder smaad gebukte weder op: het waren zijne gemalin Bertha van Savoye en

zijn schoonmoeder Adelheid. De bekoorlijke Bertha, die door Hendrik in de dagen van glans door den schandelijksten laster was beledigd geworden, vergat dit in de dagen van zijn ongeluk; de machtige markgravin, die als raadvrouw werd gehoord trad op als bemiddelaarster tusschen Keizer en Paus. Zoo kon ook in dien barbaarschen tijd slechts een vrouw de wonden heelen, die aan den mannelijken trots waren geslagen. Voor hare medewerking aan dit tusschenbedrijf, een der gewichtigste in de geschiedenis der middeleeuwen, ontving de markgravin Adelheid een met alle goederen der natuur gezegende landstreek in Bourgondië.

Gedurende haar geheele leven, bewaarde zij steeds den invloed, dien zij in de lange jaren harer regeering had verworven. Het was reeds onder hare oogen dat de stroom van den volksopstand begon te woelen, doch zij bemerkte het niet; zij zag de bisschoppen zich in hun trots verheffen, zooals de oude kroniekschrijvers verhalen, en trachtte hen tot hunnen plicht terug te brengen, maar het ontging haar dat op den achtergrond het oude Italië zich verhief. Toen de markgravin na een lang en roemrijk leven de oogen sloot begon een nieuw hoofdstuk in de geschiedenis van Italië door het herleven van het burger-element.

III.

De politieke verwarring, die aan gene zijde der Alpen haar bakermat vindt, breidde zich ook uit over de Po-vlakte, waar zich naast de feudale anarchie de onlusten van den volksopstand verhieven. In de daaruit ontstane uitgebreide omwenteling moesten de hertogen, markgraven, graven, en alle anderen, die door de keizerlijke macht aan het hoofd gesteld waren van de Italiaansche provinciën om hun onderlingen samenhang te behouden, het droevig ervaren, dat niet alleen de hoogere en lagere vasallen tegen hen opstonden om zich recht en macht te verschaffen, maar ook dat de bewoners der steden aanspraken lieten gelden op oude vrijheden en privilegiën, naar de wapenen grepen om ze te doen gelden en dat zij, in de opgewondenheid van deze onverwachte beroering de leiding daarvan in handen der bisschoppen stelden. Het was een tijd van ordelooze gevechten en individueelen strijd. Ieder greep naar het zwaard om zich te verdedigen, onderdrukte om niet onderdrukt te worden; voorrechten en giften werden met milde hand geschonken om aanhangers te werven en steun te zoeken, maar altijd werd daarbij over andermans goed beschikt, zoodat daaruit weer nieuwe aanleiding voor vijandelijkheden en twisten ontstond; macht ging boven recht; het laatste werd met voeten getreden alleen de eerste gaf den toon aan. Overal waar een rots zich verhief, stichtte het geweld een nieuwe feudale heerschappij, die geen grenzen kende voor hare overmoedige

grillen. Om zich daartegen te beschermen omgaf men de steden met muren en benoemde daarin een regeering, die met de tijdsomstandigheden overeenkwam; iedere gemeente had haar eigenaardig karakter en in den kring van het burgerlijk leven ontwikkelde zich op waardige wijze een nieuw tijdperk voor de geschiedenis van Italië.

Uit de puinhoopen van het Bourgondische rijk ontstond een ontelbaar aantal kleine heerlijkheden, namelijk die van den dauphijn van Bienne, den graaf van Habsburg, Kyburg, Zähringen, Provence, Bourgondië, Genève, Faucigny en meer. Deze allen betwistten aan de nakomelingen van Humbert met de witte Hand, de rechten en de opperheerschappij hem door den keizer geschonken. Ook aan deze zijde van de Alpen, op bergen en heuvels, meer nog dan in de vlakten, ontstonden grootere en kleinere heerlijkheden. De markgraven van Montferrat, Saluzzo, Busca, Ceva, Caretto, Bosco en zoovele anderen hadden het oude markgraafschap Italië zoodanig versnipperd, dat het heden ten dage den geleerden moeilijk valt deze verschillende heerschers en hunne rechten na te pluizen, en nog meer om de grenzen van hun gebied te bepalen. Verbaasd over het zoo snel toenemen van het aantal Vorsten, tracht de sage dit verschijnsel te verklaren door het verhaal van den ouden Aleram, die zeven zonen had en zijn gebied onder hen verdeelde.

Doordat al deze nieuwe Vorsten steeds hun macht trachtten uit te breiden, zocht elke stad en iedere marktplaats zich zoo goed mogelijk tegen hen te beveiligen. Grachten en torens dienden tot beschutting tegen hunne aanvallen en de moed der burgers vormde mede een ondoordringbaren wal. Wanneer zij het al te bont maakten, verdreef men hen uit hun burchten. De bewoners van Alessandria slaagden er in den markgraaf van Montferrat gevangen te nemen; zij sloten hem in een kooi, waarin hij tot zijn dood gevangen bleef.

Maar het Huis Savoye zag zijn bezittingen in Piemont verloren

gaan, overrompeld als het werd, in Italië door den stroom eener dubbele anarchie en aan gene zijde der Alpen door de aanvallen van de tallooze heeren, die daar als uit den grond waren verzezen. Zelfs Frederik Barbarossa, de gevreesde rusthersteller in Duitschland, zag zich in dien tijd machteloos tegenover de anarchie van den feudalen adel en van de steden.

Hij werd dat gewaar toen hij naar Italië afdaalde om ook daar de vrede te brengen, en hij, in plaats van zijn verheven zending te kunnen volvoeren, met smaad en schande moest terugtrekken uit een land, dat bij het ontwakend bewustzijn van een nieuw lot geen vreemden keizer meer duldde. In de Alpen hielden de graven van Savoye zich staande. Verschanst in hunne dalen als in onneembare vestingen, trachtten zij tijd te winnen, volgden oplettend de nieuwe gebeurtenissen, terwijl zij steeds gereed waren om bij de eerste de beste gelegenheid uit hun zekeren schuilhoek te voorschijn te komen.

Het waren tijden van ernstig overleg en gevaarlijk pogen, zooals steeds in de geschiedenis wanneer diep-ingrijpende beroeringen den weg banen tot eene nieuwe phase van volks-voortgang.

Evenals op het einde der XVIIIe eeuw de Fransche revolutie het hof van Turijn tot werkeloosheid doemde, omdat het onvoorbereid en als 't ware in eigen ellende verzonken was, zoo werden de graven van Savoye in het begin van de XIIe eeuw door den feudalen en burgeropstand overvallen. Eén oogenblik waren zij verbijsterd door de nieuwhed der gebeurtenissen, die de politieke en sociale verhoudingen in Europa veranderden.

En zooals later Karel Emanuel IV, in 't nauw gebracht door de aanmatigingen van de Fransche proconsuls en de eerezucht van de Oostenrijksche generaals, zoowel tegenover den eenen als de anderen weerloos stond, zoo zag ook Humbert III zich 650 jaar vroeger geplaatst tusschen het volksoproer en den wil van den Duitschen keizer Frederik Barbarossa; ook hij kon noch den laatste helpen noch het eerste bedwingen. Daarom beschouwden de steden

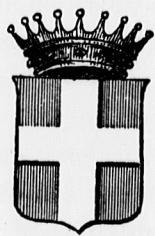
hem als hun vijand en de keizer deed hem in den ban en verklaarde hem vervallen van alle waardigheden en rechten. De beide Vorsten, die in zoo verschillende tijden leefden, op momenten, waarin de macht der gebeurtenissen de menschen met zich meesleept, zochten in de eenzaamheid van het klooster en in mystieke boetedoening troost voor het harteleed, dat hen door de moeitevolle tijden en de regeeringszorgen was berokkend. De Kerk sprak hen zalig.

Men had echter maar een kort tijdsverloop noodig om zich te herstellen en aan te gorden. In dien tijd van verwarring, waarin de opvolgers van Humbert den Zalige leefden, openbaarde zich reeds eenigermate een nieuwe richting en de bedding werd verlegd, die de stroom der gebeurtenissen te volgen had. De grondregelen, waarnaar Humbert met de witte Hand regeerde, kon men weer volgen ofschoon onder anderen vorm. Men zou weer met de leenbaronnen in aanraking komen en met hen verkeer en om tot aanzien en invloed te stijgen; zich bij die volksbeweging aansluiten, zonder zich door deze zoover te laten meesleepen, dat men zich wapenen en geld aanschafte om de heerschzucht der leenheeren in toom te houden. — Zóó was het mogelijk als leidsman van den vernieuwden Staat op te treden en zóó waren de grondstellingen in de politiek van de Graven van Savoye. Zij reikten vrijheidsbrieven uit en schonken privilegiën, die zij op waarde hielden; beschermden de zwakken tegen de sterken, de steden tegen de aanmatiging der bisschoppen en de onderdrukking der leenheeren, de kleine leenmannen tegen de hebzucht der grooteren; zij hielden rekening met de plaatselijke gebruiken, lieten elk politiek organisme, dat zich aan hen onderwierp om bescherming te vinden volkomen vrij, wisten zich bemind te maken bij het volk en bij den adel, als deze zich tot hen wendde als de bewaarders van Orde en Recht.

In tijden vol gruwelen wisten zij zich van elke wreedheid te onthouden en ofschoon zij van feudalen oorsprong waren, gelukte

het hun toch een zoo krachtigen Staat te stichten, dat hij den feudalen tijd overleefde. Het was een vrijwillige vereeniging van volk, burgers en leenheeren, zoowel van den eenen als van den anderen kant verbonden door het vertrouwen en het doorzicht van de Vorsten, die de teugels der regeering in handen hadden.

En deze band hergaf na het afgebroken streven van twee eeuwen aan Amadeus VIII de opperheerschappij over het geheele land, waaraan eens Humbert met de witte Hand en Adelheid hunne beste krachten wijdden. De langdurige maar ingrijpende beweging om de landen door den volksgeest te vereenigen, had plaats tusschen de XIIIe en XIVe eeuw; onze tijdgenooten willen die echter in verband brengen met die, welke in 1860 geheel Italië tot één Rijk vereenigde. De stroomingen, die men in de geschiedenis waarneemt, bestaan dikwijls lange jaren onopgemerkt, om dan plotseling door onverwachte gebeurtenissen op den voorgrond te treden. Zij, die alleen naar den schijn oordeelen, verklaren ze met groote oppervlakkigheid en stellen alles op rekening van het toeval of het geluk, wanneer men er voordeel uit weet te halen; wie zich echter de moeite geeft de feiten na te gaan, bemerkt spoedig dat zij een dieperen oorsprong hebben en langzaam maar met logischen climax tot stand komen.

IV.

In 't begin der XVe eeuw verwisselde Amadeus VIII (de Vredes-
stichter) de van zijne voorouders geërfde grafelijke kroon met de
hertooglijke, die zijn nakomelingen tot in de XVIIIe eeuw droegen.
Van dien tijd dateert in de geschiedenis de naam „*Hertogdom
Savoye*”; de stad echter, die zoo werd genoemd, bestond alreeds
en had zich roem en macht verworven. Hare wording had ver-
schillende stadiën doorloopen. Het politieke inzicht der regeerende
Vorsten en de macht der omstandigheden werkten op de gebeur-
tenissen in. De historische feiten in Europa namen een dusdani-
gen loop dat het nieuw ontstane Hertogdom veilig bleef en de
Staat, welks verheffing, door het volk gewenscht en door de Vor-
sten in de hand gewerkt was, bleef rustig voortbestaan.

De ligging van het Huis Savoye, aan beide hellingen der Cot-
tische Alpen, droeg er toe bij om het zonder gevaar den juisten tijd
tot uitbreiding te doen afwachten.

Toen de storm van het feudalisme op de vlakte van Piemont
het sterkst woedde, richtten de graven van Savoye het oog op de
aan de andere zijde gelegene hellingen, op de streek die zich ten
noorden van het meer van Genève uitbreidt en op het zonnige
heuvelland van de Jura. Zij kregen daar meer en meer vasten
voet door de goedberekende kansen van een stout optreden,
door doeltreffende onderhandelingen, voordeelige huwelijken, vrij-
willige schenking en van tijd tot tijd door oorlogen, die echter

meer hadden van feudale twisten dan van werkelijke oorlogen.

Uit de sterke burchten rukten troepen van 10 tot 20 ruiters uit en verzamelden zich onder het commando van den machtigen Graaf van Savoye om ten strijde te gaan. Zij bleven bij elkaar zoolang als hun wapenplicht het hun voorschreef, d. w. z. ongeveer 40 dagen, zelden langer; was de onderneming in zoo korten tijd niet geëindigd dan werd ze tot 't volgend jaar uitgesteld. Het was niet een oorlog in den geest van den lateren tijd, maar een reeks van schermutselingen, hinderlagen, onbesliste gevechten, bloedige overvallen en belegeringen, die meestal zonder gevolg bleven.

Zoo nam bijv. Amadeus V, de Groote genoemd, die het gezag van zijn Huis aan gene zijde der Alpen herstelde, gedurende zijn acht-en-dertig-jarige regeering deel aan 32 belegeringen „*avec engins et machines*” zoo zegt een chroniekschrijver van dien tijd. Maar in de wisselvalligheden van den oorlog, bleef hij ten slotte toch de overwinnaar, die, volgens een vast plan partij trok van elke gunstige omstandigheid en zoo de feiten wist voor te bereiden. Deze wijze van oorlogvoeren, waarbij de vijandelijkheden door moeilijke onderhandelingen werden afgebroken, overleefde het bestaan der feudale gebruiken. De Vorsten van Savoye namen toe in macht onder die voortdurende oorlogen, waarin zij steeds het zwaard voerden en onder de wendingen van die verwarde en sleepende onderhandelingen, die zij afdoende trachten te maken. De opgedane ervaringen maakten zij zich in de volgende eeuwen ten nutte, om zich te onttrekken aan den verlamdenden druk, dien de heerschers van Frankrijk en de heeren van Lombardije uitoefenden.

In dit hervormingstijdperk, zoo rijk aan oorlog, hadden de graven van Savoye zich op de vlakten van Peterlingen en Murten gemeten met de graven van Habsburg. Dit was echter maar een voorspel. Spoedig begonnen de Habsburgers naar het Oosten te trekken, zij gingen langzamerhand uit het Rijn-dal in het Donau-

dal over, met het grootsche doel om de verschillende stammen van Midden-Europa met elkander te verzoenen. Het samentreffen van Savoye met Habsburg en het tot stand komen van het Zwitsers Bondgenootschap was een breede dam tusschen het graafschap Savoye en het Duitsche Rijk juist ten tijde dat de Habsburgers zich de Keizerskroon verwierven.

De legers der beide Vorstelijke Huizen raakten nog eenmaal slaags in de Lombardijsche vlakten in de eerste helft der vorige eeuw, toen de Habsburgers van den hun door 't lot bestemden weg afweken en op de rijkdommen van het Po-dal een begeerig oog sloegen. Toen barstte de oorlog op zijn heftigst uit, duurde meer dan een eeuw en eindigde eerst toen de nakomelingen der Habsburgers zich meer naar de oostelijke landen richtten en het aan de vorsten van Savoye overlieten, om het lot van Italië te beschermen en te leiden.

De Hertogen van Bourgondië zouden gevaarlijke burens voor de Graven van Savoye geweest zijn, indien zij niet, wat natuurlijk is, de welige vlakten van het Rijndal en de landschappen van Vlaanderen boven de ruwe hellingen der Alpen hadden verkozen, waar zij echter op de ijverzucht en vijandschap der Fransche monarchie stuitten; deze monarchie bood door haar aanhoudend streven naar uitbreiding van grondgebied een veel grooter gevaar aan voor de veiligheid der Savooische bezittingen, te meer daar zij aan gene zijde van de Cevennen en de Afdennen reeds het Rhône- en Rijndal begon in te dringen. De Graven van Savoye beschouwden het Jura-gebergte en den daaraan evenwijdig loopenden keten, als de natuurlijke grens van hun steeds toenemende macht. Daarom trachtten zij zich gedurende de geheele tweede helft der XIIIe eeuw daar te vestigen. Toen zij ten Noorden van de Jura wilden trekken ondervonden zij weerstand van de Habsburgers en van de Duitsche stammen en Zwitserland; daarentegen gelukte het hun aan de Zuidzijde binnen te dringen en wel door de bedding van den Bourget in het Romey-dal en van de Rhône

in het Ain-dal evenals aan de voorzijde, door de laagte, die tusschen het meer van Neuchâtel en van Genève ligt. Deze ondernemingen werden bekroond met het inbezitnemen van de landschappen la Bresse en Bugey. Zodoende konden de Graven van Savoye zich beveiligd rekenen tegen de steeds toenemende uitbreiding van den feudalen stam, die het streven en de belangen van het Fransche volk belichaamde en onder zijne regeering een groot deel had vereenigd van de landstreek, die zich van het dal der Loire tot dat der Seine uitstrekt.

Maar het evenwicht dat door het inbezitnemen van de Jura in de XIIIe eeuw was ontstaan, werd gestoord, toen de Koning van Frankrijk ongeveer in 't midden der XIVe eeuw gebiedier werd van Dauphiné en hierdoor van een der toegangen tot de Alpen en van de Italiaansche hellingen tot aan Oula. Welke waarde de koningen van Frankrijk aan deze bezittingen hechtten, blijkt uit den titel „Dauphijn” die onder de oude monarchie aan de erfgenamen van de kroon werd verleend. De Graven van Savoye hadden zich tegenover de Fransche monarchen kunnen stellen om hun het recht te betwisten over Dauphiné; maar zij hadden zich dan aan een zwaren strijd gewaagd zonder eenig gevolg, hoezeer zij ook op de feudale anarchie konden rekenen, die in Frankrijk ten allen tijde gereed stond los te barsten. De Hertog van Bourgondië beproefde later dezen weg in te slaan, en ging er door ten gronde. Hij was de laatste en schitterendste kampioen van den feudalen adel, een te laat geboren middeneeuwsch ridder; zijn houding kon de goedkeuring van de Vorsten van Savoye niet wegdragen en kwam noch met de nieuwe noch met de vroegere traditiën hunner politiek overeen.

Misschien zou het hun mogelijk geweest zijn in het Italiaansche deel der Alpen een nieuwen staat te stichten, die hen schadeloos kon stellen voor het verlies, waarmede zij aan gene zijde der Alpen zich bedreigd zagen, maar bij het woelen, de verwarring en de wisselvalligheden in de Italiaansche geschiedenis der XIVe

eeuw moesten zij de waagstukken en de koortsachtige handelingen van de toenmalige Italiaansche regeeringen vermijden, om niet als zij, uitgeput door een te snel leven, ten gronde te gaan.

Daarom bedwongen zij zich, namen een afwachtende houding aan, maar waren er op bedacht, geen gelegenheid te verliezen, die hun in hun toekomstig lot ten voordeel kon strekken. Beschermd door de grenzen der Jura, die zij tot in den tijd van Karel Emanuel I bewaarden, stelden zij zich ten doel nog nauwer aansluiting tusschen hunne bezittingen te brengen als ooit te voren. Door de aanwinst van Faussigny en het land van Genève vulden zij de leemte aan, die aan gene zijde der Alpen in hunne bezittingen bestond; door het in bezitnemen van Ivrea en zijn grondgebied (het Canaveesche) verbonden zij de streken, waarin de beide Dora-stroomen (Dora-Baltea en Dora-Riparia) in de vlakte komen en brachten zoo het krijgstooneel voor hunne toekomstige oorlogen in gereedheid. De vlakten tusschen de vestingen Pignerol en Ivrea gelegen werden de verzamelplaats der Savooische wapenen; twee wegen liepen vandaar uit om, bij een eventueelen aanval van Fransche zijde op de bezittingen aan gene zijde der Alpen, den vijand in de flank te kunnen aantasten; daardoor kreeg de verdediger de vrije keuze tusschen schijngevecht en uitval al naarmate de vijand zich naar Wallis, naar Tarente of naar het landschap Maurienne wilde begeven.

Op gelijke wijze als de Graven van Savoye het oorlogstooneel betraden, deden dit hunne opvolgers Victor Amadeus II ten tijde van den Spaanschen erfopvolgingskrijg en Karel Emanuel II ten tijde van den Oostenrijkschen Successie-oorlog. Deze beide oorlogen waren hoogst gewichtige episoden in de lange reeks van pogingen der Fransche monarchie om in Italië vasten voet te krijgen.

Om zich later buiten de ongeregeldheden te houden, die het Po-dal verontrustten, en hun toekomst daar niet in gevaar te brengen, stelden de Graven van Savoye te Pignerol de hun verwante vorsten van Achaja aan als scherpzinnige opmerkers van

de daar plaats vindende gebeurtenissen en trouwe verdedigers van de belangen van hun Huis. Zoo wisten zij zich elke gelegenheid ten nutte te maken om het oude gezag van de Markgravin Adelheid te herstellen. Hunne rechten waren plechtig erkend geworden op het einde der XIIIe eeuw toen graaf Peter II van Savoye in zijn wapen den adelaar met uitgespreide vleugels door het witte kruis van Piemont verving.

Op de verbrokkeling, die door den opstand der steden en door de feudale anarchie was ontstaan, en op de botsing tusschen adel en volk volgde ook in Italië een tijd van eensgezindheid en rust. Dit geschiedkundig tijdvak heeft zijn naam en eigenaardigheid te danken aan de opkomst der Vorstenhuizen en hunne heerschappij. Piemont verkeerde in dit opzicht in een bijzondere stelling tegenover de beweging, die zich in het overige deel van het Po-dal had geopenbaard. De markgraven van Montferrat en die van Saluzzo konden besluiten aan de nieuwe regeling van zaken deel te nemen, en de feudale gewoonten, die hen tot een tweede natuur waren geworden met de burgerbelangen te ~~vereenigen~~ ^{vereenigen} ten gunste van welke zich de nieuwe phase der Italiaansche geschiedenis ontwikkelde, ja, zij trachtten elke poging tot politieke hervorming, die niet van hen uitging, tegen te werken. De Visconti van Milaan, die de macht van de Vorsten van Verona vreesden, en zich bedreigd zagen door de aan de Po verrezen Staten of deze in 't oog moesten houden, konden van hun kant geen aanspraken op Piemont doen gelden. Daardoor was dit land genoodzaakt een ontzenuwenden tijd van stilstand te beleven, waarin het bijna door uitputting en verval ten gronde ging. Om zich uit dezen toestand los te rukken namen de steden hun toevlucht tot de Graven van Savoye, aan wie zij zich in den loop der XIVe eeuw vrijwillig onderwierpen.

Bij nadere beschouwing van de phasen dezer op den volkswil rustende beweging, die in korten tijd de steden van Piemont en de marktplaatsen van Biella tot het aan zee gelegen Nizza en van Cherasco tot Coni onder den invloed van de Savooische politiek

bracht, komt men tot de conclusie dat het niet door den drang van het volk alleen was als gevolg van den historischen toestand, maar meer nog een politiek plan dat met overleg werd ten uitvoer gebracht en waarbij zooveel mogelijk van genoemde beroering partij werd getrokken. Deze onderwerpingen, die een verwonderlijke bekentenis van politieke onmacht ten grondslag hadden, zouden de fundamenteen zijn waarop de Savooische Graven van Biella en San Germano tot aan Viù hun toekomstige macht in de vlakte van Piemont ten noorden van de Po opbouwden.

De eerste schrede was gedaan; spoedig volgde een tweede, namelijk de verovering van het gebied gelegen tusschen dat van de markgraven van Saluzzo en Montferrat, de beide vijanden, die in Piemont het meest door het huis van Savoyé gevreesd werden. Door het bezit van Cherasco aan den ingang van het Tanaro-dal en van Poirino, waar de pas van Asti in de vlakte komt, was het mogelijk den heer van Montferrat in toom te houden. De markgraven aan Saluzzo werden door een ijzeren gordel omsloten, die bij Pignerol begon en door Savigliano en Coni zich tot in het Stura-dal uitstreckte en aan gene zijde der Alpen tot aan Barcelonnette reikte.

Zoo ingesloten waren de heeren van Saluzzo tot machteloosheid veroordeeld. Nadat de Vorsten van Savoye heerschers van Coni waren geworden, trachtten zij zich met de zee in verbinding te stellen en juist toen onderwierp zich het aan zee gelegen Nizza.

Op deze wijze ontstond de staat waarvoor Amadeus VIII van Keizer Sigismund in 1416 den titel van Hertogdom verkreeg. De Hertog bezat nu een groot aantal verbonden landen in de Alpen-dalen, een beschermend bolwerk aan de Jura en een scherp begrensde aanvals-stelling in Piemont; in zijn flank echter dreigde de Fransche monarchie.

V.

Amadeus VIII regeerde bijna een halve eeuw onder zeer avontuurlijke omstandigheden. Als hoofd van een staat, die met Bourgondië en Milaan en zelfs met het koninkrijk Frankrijk, zooals het toenmaals was, kon wedijveren, trad hij als bemiddelaar op tusschen den Franschen Koning en zijn oproerige baronnen; hij was de bondgenoot van dezen koning tegen den Hertog van Bourgondië, van dezen hertog tegen de Vlamingen, van de Venetiërs tegen de Visconti en was vredestitcher tusschen den markgraaf van Montferrat en den heer van Milaan; zijn politiek schaakbord omvatte het grootste deel van West-Europa, van de monden der Seine tot aan de Po-vlakte en van de Rijnmonden tot aan de kusten van Provence. Met de vorsten van Italie wedijverde hij in groot vernuft en onvermoeide werkzaamheid; aan zijn afkomst dankte hij het krijgsmanstalent en de behendigheid in politieke aangelegenheden, die in die tijden veelvuldig en dikwijls zeer ingewikkeld waren.

Eens, overweldigd door den afmattenden twijfel, zooals bij staatslieden dikwerf voorkomt en waarvan Sully vóór hem en Karel V na hem het slachtoffer waren geweest, ontroostbaar over het verlies zijner echtgenoot, ontvlucht hij de wereld en snakende naar eenzaamheid en rust begeeft hij zich in het klooster Repaglia, dat aan de verrukkelijke oevers van het meer van Genève lag; tot Paus verheven (Felix V) wijst hij deze hoogste

waardigheid van het Christendom af, nadat hij eerst beproefd had de Kerk te hervormen, maakt een einde aan een langdurig schisma en sterft als Kardinaal, nauwelijks 57 jaren oud.

In weerwil van zoo menigvuldige gebeurtenissen is de tijd van Amadeus VIII een periode van stilstand, ja, een tijdstip van wankelmoedigheid in de politieke geschiedenis der Vorsten van Savoye.

Noch de Koningen van Frankrijk, noch de Hertogen van Milaan konden Savoye schrik aanjagen. De offensieve uitbreiding van de Fransche monarchie was gestuit op de feudale reactie, die de zoo moeielijk verkregen nationale eenheid weer dreigde te vernielen en op de invallen der Engelschen, die deze gelegenheid te baat hadden genomen om de Normandische heerschappij te herstellen. Het verzet van den adel tegen de koninklijke macht vertraagde bijna een eeuw lang den loop der Fransche geschiedenis. De voorbereidselen, die men in de Dauphiné maakte om het graafschap Savoye aan te vallen werden gestaakt en eerst ten tijde van Lodewijk XI en Karel VIII hervat. De aandacht van de Visconti van Milaan was afgeleid door de plotselinge verandering der Venetiaansche Republiek, welke, gedwongen om een kontinentale macht te worden op eens de hand legde op de geheele Po-vlakte tot aan de Adda, om daardoor te verhinderen, dat anderen er zich zouden nestelen. Het schijnt dat Amadeus VIII in dit oogenblik van stilstand het verleden samenvatte en de toekomst voorbereidde, ja, hij gelijkt op den mythologischen Janus met het dubbele aangezicht. Hij voleindt de voorbereidselen voor aanstaande oorlogen en geeft de eerste trekken aan voor de toekomstige Italiaansche politiek.

Hij wenschte Genève en Vercelli te bezitten, als onontbeerlijk voor de veiligheid van zijn staat. Het gelukte hem niet of beter gezegd hij kon Genève op den duur niet aan zijn heerschappij onderworpen houden, evenmin als zijn voorvaderen daartoe bij machte waren, noch zijn nakomelingen het konden volbrengen.

Zonder succes bleven hunne minstens 20 maal hernieuwde pogingen en ten slotte ook de overrompeling door Karel Emanuel I. De stad waarin Calvin en Jean Jacques het levenslicht aanschouwden bewaarde hare onafhankelijkheid. Hertog Amadeus gelukte het echter, terwijl hij zich met de Venetiërs tegen den Hertog van Milaan verbond, Vercelli te veroveren en wel door den slag bij Macclodio, waaraan Carmagnola zijn roem te danken heeft. Vercelli bleef langen tijd een grensstad, die de Hertogen van Savoye in een schoone en sterke wapenplaats veranderden, dikwijls door de Spaansche uit Milaan aanrukkende troepen te vergeefs bestormd.

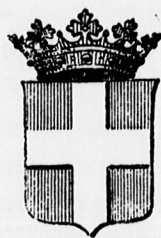
In 't algemeen had Amadeus VIII zich meer moeite gegeven om zijn hertogdom door inwendige verbeteringen te versterken dan om zijn grenzen uit te breiden.

Toen zijn zoon Lodewijk II zich de verandering der dynastie van Milaan (de Sforza waren de Visconti opgevolgd) ten nutte trachtte te maken en het land tusschen Sesia en Tessin wilde veroveren, schreef hij hem uit het klooster Repaglia: „Het is „een voortreffelijke zaak, den staat te vergrooten en uit te breiden, „maar omdat te bereiken zijn noodig: werkelijke aanspraken, ge- „oefende troepen, en geld om die betalen!”

Deze wijze raad werd niet gevolgd en bijna hadden de Hertogen van Savoye in het lot van de andere Italiaansche vorsten gedeeld, toen de oorlog om de hegemonie over West-Europa tusschen Spanje en Frankrijk uitbrak.

Daarvoor werd het bewaard door het laatste redmiddel de macht der wapenen. De overwinning bij St. Quentin gaf Hertog Emanuel Philibert (het ijzeren hoofd) het geërfde land terug en daar deze vorst in het uitgeplunderd land de sommen niet bij elkaar kon brengen, om even als de andere machtiger staten een leger te bezoldigen, verwezenlijkte hij de gedachte van Machiavelli en droeg aan de burgers „het behoud van den Vorst en de verdediging van het Vaderland” op.

De voorbeelden uit het politieke verleden, de inborst van het Piemonteese volk, zijn liefde voor het erfelijk Vorstenhuis, de geschiedenis van meer dan twee eeuwen droegen er toe bij de militaire inrichtingen van Emanuel Filibert verder uit te breiden, zoodat ze in het nationale leven een belangrijken factor werden; de militie van Piëmont werd de kern van het leger dat voor de Italiaansche onafhankelijkheid streed, nadat het de onschendbaarheid van het land tegenover de aanvallen van Frankrijk gehandhaafd had.

VI

De langzame en aanhoudende uitbreiding der Fransche monarchie naar de Alpen werd eerst tegengehouden door de binnenslandsche onlusten en daarna afgebroken door de oorlogen, die ten doel hadden de zich steeds uitbreidende macht van Spanje te beteugelen, maar ten tijde van Hendrik IV werd zij weder hervat en de geheele XVIIe eeuw voortgezet; men volgde daarbij een omslachtige methode, zooals die vroeger bij het aanval- len en belegeren van vestingen in gebruik was. Loopgraven, mijn- gangen, overrompelingen, onderhandelingen, krijgslisten, hinder- lagen, geweldadige aanvallen, list en dapperheid, kortom, elke kunstgreep kwam bij dezen hardnekkigen strijd tot haar recht. Aan den eenen kant stonden geduchte kampioenen als Hendrik IV, Lesdiguières, kardinaal Richelieu, Lodewijk XIV, Louvois; aan de andere zijde de Hertogen Karel Emanuel I en Victor Ama- deus II, in wie zich de natuurlijke aanleg van hun stam open- baarde, namelijk: rustelooze werkzaamheid, beslistheid, onbuig- zame volharding bij wederwaardigheden en onwrikbaar vertrouwen in de toekomst.

De pogingen, die de leiders der Fransche politiek in de XVIIe eeuw deden om Piëmont bij het koninkrijk Frankrijk in te lijven om daar de verzamelpplaats te maken voor de strijdkrachten, die het Po-dal en Italië moesten overweldigen, werden dapper afge- weerd door de Hertogen van Savoye. Zij streden met het zwaard

.

en met dapperheid; werden zij overweldigd dan verweerden zij zich en worstelden zoo lang totdat hen ten laatste de overwinning bleef; zij drongen hun tegenpartij weer terug over de Alpen en omgaven hun Italiaansch gebied met een sterk en veilig bolwerk. Dit was het resultaat van een groote ommekeer in de politiek der vorsten van Savoye, die ontstond toen de opvolger van Amadeus VIII den zetel van zijn regeering van Chambéry naar Turijn bracht en het middelpunt van zijn staat van het aan gene zijde der Alpen gelegen gebied naar Piemont verplaatste.

Het markgraafschap Saluzzo, welks laatste heerscher gestorven was zonder erfgenamen achter te laten, gaf den stoot tot die reeks van oorlogen, die 126 jaar duurden en met de vrede van Utrecht eindigden. De koning van Frankrijk trachtte vasten voet te krijgen aan deze zijde der Alpen, toen hij bezitter was geworden van Saluzzo, terwijl Karel Emanuel I zich ten doel stelde om meester te worden in zijn eigen land. De Hertog bezette het eenvoudig, maar kon het niet volhouden zonder Frankrijk een schadevergoeding te geven, en wel door afstand te doen van de landschappen la Bresse en Bugey d. w. z. van zijne bezittingen aan gene zijde van de Rhône. Kortzichtige geleerden noemden dit een onvoordeeligen ruil, omdat zij toen ook de waarde van het gebied berekenden naar de oppervlakte die het tusschen twee staten in ruil gegeven pand besloeg. Wij echter, die na verloop van drie eeuwen het politieke werk, dat toen begonnen werd, voltooid zien, wij erkennen dat het een voortreffelijke schikking was.

Dertig jaar later wilde kardinaal Richelieu de fout herstellen en een van de poorten van Italië heroveren. Daar zijn wapenmacht onvoldoende was gebruikte hij list; niettegenstaande den vredes-tijd trachtte hij zich van den Hertog zelf meester te maken, zijn hoofdstad te overrompelen en haar op een verraderlijke wijze te bemachtigen. Aangezien deze poging mislukte bezette hij Pignerol zonder rekening te houden met het volkenrecht en wilde

het niet meer teruggeven. Nadat hij dit steunpunt in bezit genomen had, zette hij zijn aanvallen voort gedurende dat lange tijdperk van onzekerheid en burgeroorlog, dat Piemont drukte toen de laatste slagen werden geleverd van den langdurigen strijd tusschen Frankrijk en Spanje om de opperheerschappij van Europa.

De zuster van den Franschen monarch, stelde als Regentes van Savoye tegenover de listen en geweldadigheden van den kardinaal Richelieu, den passieven weêrstand der vrouw naast de onverbiddelijke heftigheid der moeder, die de rechten harer kinderen verdedigt. Aan haar gelukte het te beletten, dat het Hertogdom Savoye bij het koninkrijk Frankrijk werd ingelijfd en door Fransche troepen werd bezet.

Waar zij zich echter niet aan kon onttrekken was aan den ongewenschten steun en de aanmatigende bemoeizucht van het Parijsche hof; onder Lodewijk XIV ging dat zelfs over in grilligheid en grofheid, die zonder grens werd toen de koning aan het bezit van Pignerol dat van Casale verbond, hem door de Prinsen van Gonzaga verkocht. Hij meende met deze twee vestingen de Savooische monarchie met een knellenden band omsloten te hebben en wachtte den dag af waarop zij gedwongen zou zijn zich over te geven. Die dag kwam echter niet en Hertog Amadeus II verbrak wel de boeien die hem knelden, maar moest toch zeven jaren lang alle krachten inspannen om de Fransche bezettingen uit Pignerol en Casale te verdrijven, terwijl 13 jaren noodig waren eer hij de grenzen van zijn staat uit de buurt van Susa weer naar de Mont-Genèvre-pas kon overbrengen.

Uit die tijden, waarin de kunst een groote plaats besloeg en de Vorsten hunne daden in een zinspreuk plachten saam te vatten, die ze in metaal vereeuwigden, bestaan drie gedenkpenningen van de gewichtigste gebeurtenissen uit den langdurigen oorlog tusschen de Koningen van Frankrijk en de Hertogen van Savoye gevoerd om de grenzen hunner staten en den werkkring hunner regeering te bepalen.

Op de eerste, die voor Karel Emanuel I werd geslagen, ziet men een Centaur trotsch ronddraven in een met sterren bezaaiden hemel; daaronder leest men „*opportune*”. De tweede, van Hendrik IV van Frankrijk, die logisch geredeneerd ook kan toebehooren tot den tijd van kardinaal Richelieu, stelt Hercules voor die met een knots naar den Centaur slaat, daaronder staat „*opportunus*”. De derde vereeuwigt de overwinning bij Turijn en onder het beeld van Phaëton, die zich in de Po stort, leest men: „*mergitur Eridano*”.

De tijdgenooten, die zich de trotsche aanspraken van den „Roy Soleil” herinnerden lazen dit motto zeker met een satirisch welgevallen, waar wij niet gelijkerwijs mee instemmen kunnen. De bij Turijn behaalde overwinning besliste in den langdurigen strijd; nu was de tijd dáár, dat men de vruchten kon plukken, zoowel van de opofferingen, die verscheidene generaties zich blijmoedig hadden getroost als van de standvastigheid door de Savooische Vorsten getoond bij het onderhouden van het nationaliteitsgevoel en de politieke onafhankelijkheid der landen aan hun bestuur toevertrouwd. Hertog Victor Amadeus II wilde door het bouwen van een kerk en het haar toewijden aan dat feit voor het nageslacht deze overwinning der vergetelheid ontrukken; maar de kerk van Superga, die zich hoog op de heuvelen van Turijn verheft is zoowel door hare wijding als door het geloof van het Piemontesische volk een herinnering van veel hoogere beteekenis dan een aandenken aan deze overwinning alleen. Het is veeleer een gedenkteeken voor de politieke onafhankelijkheid, die door de volharding en dapperheid der Vorsten en door het geduld van het volk behaald was.

Tusschen de uitdaging van Karel Emanuel I en de beslissende overwinning van Victor Amadeus II ging meer dan een eeuw voorbij in vrede en oorlog. Het krijgsvolk doorkruiste en brandschatte het land, zooals de huurlingen van Wallenstein dat deden; was de eene provincie uitgemergeld dan trokken zij naar een andere, om die hetzelfde lot te doen deelen. Het verloop van

den oorlog was minder afhankelijk van de strategische besluiten dan wel van de hebzucht der aanvoerders en de bandeloosheid der huurlingen; zoodat Piemont, voornamelijk de smalle strook gronds, die aan den voet der Alpen is gelegen en aan den eenen kant door de Sesia, aan den anderen kant door de heuvelen van Montferrat wordt begrensd, er zwaar onder leed.

Zoo nu en dan lichten de kronieken den sluier op, die de treurige herinneringen van dat tijdperk, 't welk de invallen van Lesdiguières tot Catinat omvat, verbergt. De Piemonteezen, die door die gruwelijke wederwaardigheden zooveel te lijden hadden, brachten met onverschrokken moed het zware offer dat volgens het edict van Karel Emanuel I: „voor de verdediging van den staat, van de persoonlijke vrijheid, van de goederen en van de oude onafhankelijkheid” van hen verlangd werd.

En toen in 1690 Victor Amadeus II „het heldhaftig besluit nam, om liever zijn gansche Hertogdom op 't spel te zetten dan zich te onderwerpen aan de strenge en onrechtvaardige eischen, waardoor Frankrijk zijn heerschappij wilde ondermijnen, prees het volk dit besluit met luiden bijval en de kreet: „Leve de Hertog van Savoye!” was zóó uit het hart gedrongen, dat, sinds Weenen's ontzet zulk een algemeene jubelkreet niet gehoord werd”.

Aldus vermeldt een brief uit dien tijd. Het geestdriftige volk schaarde zich als één man om de vaandels der militie en bezegelde op de slagvelden en gedurende de wisselvalligheden van den hardnekkigen strijd, de toewijding, die het in de eerste oogenblikken van opgewondenheid den Vorst had betoond.

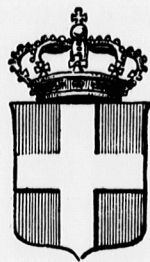
Inderdaad vond die geestdrift zijn oorsprong in een diepgeworteld gevoel en was de uiting van het bewustzijn der verheven volksplichten.

De militaire inrichtingen, die Emanuel Philibert had in 't leven geroepen: „ten einde niet van het toeval af te hangen!” waren volkomen in overeenstemming met de gevoelens, die de flinke en patriotische politiek van Karel Emanuel had opgewekt. Gedurende

den meer dan honderdjarigen strijd werden deze inrichtingen versterkt, werd het volk aan hun bestaan gewend, steunden zij het vertrouwen van de Vorsten en bewaarden Piemont voor de politieke onderwerping, waartoe het overige Italië verviel.

Op de geschiedenis rust de heilige plicht die daden niet aan de vergetelheid prijs te geven maar ze uit hare bladen der nakomelingschap te leeren kennen, opdat het duidelijk blijke welke waarde het krijgswezen heeft, wanneer het naar den aard van het land is ingericht en zijn ontstaan te danken heeft aan het volk, dat zelfbewustzijn en een onwrikbaar vertrouwen in zijn toekomst bezit.

Aan Hertog Victor Amadeus II, die door de wisselvalligheden van den Spaanschen successieoorlog zoo zwaar beproefd was en toch den naam van dapper soldaat, geducht veldheer, en behendig staatsman zich verworven had, werd bij de vrede van Utrecht (1713) een aanmerkelijke uitbreiding van grondgebied benevens den Koningstitel toegekend. Deze machtsuitbreiding van het Huis van Savoye was later van grooten invloed op het lot van Italië.

VII.

Na 1715 trokken de Fransche troepen nogmaals over de Alpen en kwamen nu eens als bondgenooten, dan weer als vijanden in Piemont, maar met andere bedoelingen als die, welke de troepen van Hendrik IV, van Kardinaal Richelieu en van Lodewijk XIV daarheen voerden.

De oorlog van 1733 en de verschillende episoden daaruit, als: de slagen bij Parma en Guastalla, de Fransch-Spaansche inval in Piemont (1744) die begon met de mislukte belegering van Coni en eindigde met den slag op de rots van Assietta, zelfs de inlijving van Piemont bij het Fransche keizerrijk, die, alleen aan den onverzettelijken wil van Napoleon toe te schrijven is, zijn gebeurtenissen, die volstrekt niet overeenstemmen met de politieke denkbeelden, die het Fransche hof in de 17^e eeuw volgde, zij beoogden, al mocht het ook anders schijnen — een politieke hervorming van Italië.

De keerpunten van de Europeesche staatkunde waren verplaatst; de strijd tusschen Frankrijk en Spanje was geëindigd en Napoleon vergiste zich in de tijdrekening, toen hij de staatkunde van Lodewijk XIV navolgen wilde; daarom konden zijne politieke schepingen buiten de Fransche grenzen geen stand houden. De geschiedenis van Piemont was nu voor goed met die van de andere Italiaansche staten verbonden en die allen te zamen waren bestemd om weder een rol te spelen in de Europeesche geschie-

denis. Men kan de eerste gedachte aan een Italiaansche politiek van zijn Huis aan Amadeus VIII toeschrijven. Hij gaf den raad aan zijne dochter „*de voorbeeldige, kuische en eergierige*” weduwe van Philip Maria Visconti om het volk van Milaan (waardoor zij, volgens het zeggen der tijdgenooten niet alleen *geliefd* maar ook *vereerd* werd) over te halen zich onder de bescherming te stellen van het Huis van Savoye. De tusschenkomst van Frans Sforza en het gebrek aan soldaten onder de regeering van Hertog Lodewijk II verhinderden een gebeurtenis, die aan den loop der Italiaansche geschiedenis een geheel andere richting zou gegeven hebben dan die welke zij ten tijde van Lodewijk den Moor volgde.

Maar de stoot was eenmaal gegeven en het verplaatsen van de hoofdstad was de aanleidende oorzaak waaruit een ommekeer in de staatkunde ontstond; van nu af aan waren de belangen aan beide zijden der Alpen niet meer dezelfde, maar werd aan den Italiaanschen kant meer aandacht geschonken. Dit was het gevolg van de toenemende macht der Fransche monarchie. De Hertogen van Savoye werden naar het Oosten gedrongen en moesten aan gene zijde van de Sesia een steunpunt zoeken; zij verloren dit echter toen de Hertogen van Milaan en langzamerhand ook de andere Italiaansche Vorsten uit bijzondere overwegingen en door een zelfzuchtige staatkunde geleid zich onder Spanje en Frankrijk schaarden.

Karel Emanuel I, die in den tijd leefde toen de macht van Spanje onder Philips II en die van Frankrijk onder Hendrik IV tegen elkaar opgewassen waren, ja de eerste het bijna nog in sterkte won, moest trachten die beide landen in gepasten toom te houden. „Zoo handelt men als men met oppermachtige heeren te doen heeft, die alleen *die* gerechtigheid erkennen en waardeeren, welke door kanonnen wordt gesteund: daardoor was hij een voortdurende rustverstoorder die twee eeuwen in opstand en onvergetelijk maakte”, en zijn houding werd ten onrechte meer die van een partijganger dan die van een Vorst uit den ouden stam geacht. Op

dezelfde wijze ging het later met Frederik den Groote, die daardoor zijn staat duurzaam en zelfstandig maakte.

Later toen de macht van Spanje steeds meer en meer tot verval kwam, moest Victor Amadeus II in het overige Europa en vooral in Engeland bescherming zoeken tegen de aanvalsplannen van Lodewijk XVI. Het beleid van Victor Amadeus en dat van het volk van Piëmont moet in de geschiedenis met dat van de Hollanders en Willem van Oranje gelijkgesteld worden; daardoor verkreeg hij niet alleen het eiland Sardinië en den Koningstitel maar ook het zuidelijk gedeelte van Montferrat, het landschap Lomellina en het dal van Sesia; zijn opvolger Karel Emanuel III verlegde toen de grenzen van het koninkrijk naar den Tessino.

Sedert dien tijd werd de staatkunde van de koningen van Sardinië met een weinig verheffende uitdrukking gekenschetst: „zij springen met de politiek om zooals men doet bij het gebruik van een artisjok, die men blad voor blad opeet”. Deze zeker niet vleierende vergelijking heeft waarschijnlijk haar ontstaan te danken aan de ijverzucht der overige Italiaansche Vorsten, die zich tegenover de vreemde mogendheid voordeden, alsof zij de overblijfselen van de geërfde heerschappij wilden bewaren, maar het groote nationale belang buiten beschouwing lieten, ja, daaraan zelfs dat van Italië opofferden. Diezelfde ijverzucht was de oorzaak van de afhankelijkheid van Italië in de XVIe eeuw, verleidde later de Italiaansche vorsten om zich tegen Karel Emanuel I te verbinden, en eindelijk Piëmont tegenover het leger van Generaal Bonaparte alleen te laten, en maakte in het jaar 1848 de middelen van Karel Albert en de Piëmontesische troepen op de slagvelden van Lombardije nutteloos.

Het was de oude kleingeestige politiek, die, ondanks de tijdswisselingen voortleefde: gekweekt door klassieke herinneringen en onbekend met de geschiedenis van het na-Romeinsche tijdperk en met de gebeurtenissen, die op de middeneeuwsche gemeentevrijheid volgden ondermijnde zij het werk der herstelling door een

meegaandheid, die naar het voorbeeld van alle andere landen ook in Italië begon en het rijksgebied openstelde voor de begeerige aanvallen van vreemde naburen.

Een geheel andere idee loopt door het geheel der gebeurtenissen, die de geschiedenis van het Huis van Savoye kenmerken gedurende de laatste twee eeuwen. De elkander opvolgende uitbreidingen van het Koninkrijk, in de verloopen eeuwen plaats gegrepen zijn de voorboden van de beweging, die hoewel afgebroken tengevolge van groote verwarring, door de veldtochten van Napoleon teweeg gebracht, spoedig daarna weer haren lang voorbereiden loop vervolgde en in het tijdvak van 1859 — 1870 snel haar doel bereikte.

Karel Emanuel I had dit bezielend denkbeeld vooruitgezien en het te midden van de wederwaardigheden van zijn bestuur ten uitvoer gebracht, de Italianen begrepen hem, eerden hem hoog, steunden hem: de kleinere Vorsten van Italië werkten hem tegen.

Dezelfde gedachte bezielde Victor Amadeus, toen hij tegen het einde der XVIIe eeuw de belangen van geheel Italië voorstond, anderhalve eeuw vóórdat op het Congres te Parijs (1856) Graaf Cavour, minister van Koning Victor Emanuel II zich verhief en de neutraliteit eischte van het schiereiland, opdat het niet langer het krijgstooneel zou zijn van vreemde volken. Het voorstel van Victor Amadeus II vond geen bijval, wijl de tijd daartoe nog niet was aangebroken. Zijn opvolger Karel Emanuel III sloeg daarom een anderen weg in; hij beoogde met zijn oorlogen maar één doel namelijk: het evenwicht onder de Italiaansche Vorsten te bewaren en een politiek systeem in te voeren, dat de onafhankelijkheid van het schiereiland zou bevestigen. Hij had gehoopt de denkbeelden van Lorenzo de Medicis te verwezenlijken zonder daarbij in de fouten van Lodewijk den Moor te vervallen.

Maar Karel Emanuel, hoe vol moed ook, had geen flauw vermoeden gehad van het politieke onvermogen, dat de Italiaansche Vorsten zouden openbaren tegenover de nieuwe denkbeelden en

de oorlogzuchtige bedreigingen der Fransche revolutie, noch van de ijverzuchtige onthouding waardoor zij zijn opvolger alleen zouden laten staan tegenover den inval der vreemdelingen.

Toen de storm, die Napoleon over de landen had doen losbarsten, bedaard was, trad in Italië het nationaliteitsgevoel weder op den voorgrond, maar daarbij werd rekening gehouden met de reeds opgedane ervaringen. Bij de nieuwe politieke indeeling van het land was de staatkunde, gebaseerd op het evenwicht der verschillende staten, niet meer voldoende. Het ware noodzakelijk geweest dat de Italiaansche vorsten zich tot één bondgenootschap vereenigd hadden, met het doel Italië van de heerschappij der vreemden te bevrijden en het in het vervolg daarvoor te bewaren. Maar juist de aanwezigheid der vreemdelingen, die na het jaar 1814 in Italië nog meer vasten voet gekregen hadden en de daaruit gevolgde noodzakelijkheid om hen met het zwaard te verdrijven, maar vooral de omstandigheid, dat onder de Italiaansche Vorsten de Paus zich als wereldlijk gebieder deed gelden, bemoeielijkte het sluiten van zulk een verdrag en nog meer de nauwkeurige volvoering van zijn bepalingen, aangenomen namelijk dat het mogelijk ware geweest het tot stand te brengen.

Het groote talent van Gioberti zocht tevergeefs naar een oplossing van de tegenstrijdigheden waarin de Italiaansche geschiedenis verwickeld was; tevergeefs trachtte koning Karel Albert ze met het zwaard te ontwarren. De werkelijkheid hief de bevoering op: toen de Koning van Sardinië de overwinning bij Goito bevochten had, trok de Koning van Napels zich uit den strijd terug, uit naijver op en vrees voor het overwicht dat deze zegepraal Karel Albert gegeven had en evenzoo de Paus, die zich zijne christelijk-katholieke roeping te kwader ure herinnerde. — De drang der feiten bracht Italië tot eenheid onder den scepter van het Huis Savoye.

Evenals Keizer Emanuel I zijne bezittingen aan gene zijde van den Rhonestroom aan Frankrijk moest afstaan om zijn gezag in

Italië uit te breiden en te verzekeren, moest koning Victor Emanuel II zelfs het moederland van zijn stamhuis prijs geven om de Italiaansche politiek zijner voorvaderen getrouw te blijven.

Dientengevolge kwam in den laatsten tijd een Fransch leger naar Italië; slechts om de vervulling van zijn lotsbestel te bespoedigen. Het was een gewichtig oogenblik, waarin Frankrijk het tijdperk van Hendrik IV en Richelieu afsloot en een nieuw staatkundige richting openen wilde; een richting, die reeds sedert de vorige eeuw, door eenige van zijn staatslieden voorzien was geworden en door hen alleen werd toegejuicht, die niet verblind waren door de vooroordeelen van of de herinnering aan Lodewijk XIV.

Het was werkelijk een voorgevoel, dat Napoleon III bewoog den naam van Frankrijk met de staatkundige wederopstanding van Italië te verbinden en eerst de nakomelingen zullen kunnen beoordeelen of de zoogenaamde ziener de toekomst niet met helderder blik doorzag dan de wantrouwende staatslieden, die later zijn raadgevers werden en zijn plaats innamen, en of het niet beter geweest zou zijn om den stoot te geven aan de politieke beweging, die in de geschiedenis noodzakelijk was geworden dan zich tegenover haar te stellen en haar door onrechtvaardigen naijver te vertragen.

Het Italiaansche volk kon zich niet onttrekken aan de omwenteling die in den nieuweren tijd alle andere volken van Europa tot nationale eenheid bracht. De feiten, welke in een tiental jaren plaats grepen hadden hun ontstaan te danken aan de ervaringen en pogingen der twee laatste eeuwen in de geschiedenis van het volk van Piemont, dat zijn krijgshaftigen aard bewaarde *ook*, toen alle andere stammen van Italië door een langen vreedestijd ontzenuwden en bovenal door het roemrijk verleden van het Huis Savoye.

Daardoor kwam het werk der nationale wederopstanding dat door de scherpzinnigheid van Victor Emanuel en de wilskracht der Italianen weder in het rechte spoor gebracht was in het tijdvak van 1859—1870 zoo snel tot stand.

De herschepping van het Koninkrijk Italië onder den scepter van het Huis Savoye, met Rome tot hoofdstad is een schitterend slot aan een lang tijdperk der Italiaansche geschiedenis, geeft haar eenheid en logische ontwikkeling, opent onder gunstige voorteekenen de toekomst van Italië en verzekert ten slotte de overwinning in iederen aanstaanden strijd.

VIII.

Van uit het sombere dal van Maurienne, waar men bij la Charbonnière nog de puinhoopen ziet van het kasteel dat de zetel zijner voorvaderen was, begon het Huis Savoye zijn macht uit te breiden; een macht, die in het eerste tijdperk zijner ontwikkeling het geheele land omvatte, gelegen op de beide hellingen der Alpen tusschen Doubs en Isère, Dora-Baltea en Dora-Riparia. Voor een oogenblik overweldigd door de feudale anarchie, richtte het zich spoedig weder op en wist door een aanhoudend streven en weloverlegde inspanning van 5 eeuwen de stammen van twee natiën te vereenigen tot éénen Staat en die vereeniging zoo hecht te maken, dat de toenmaals gevormde bond tot in latere tijden bleef voortbestaan en eerst door onvermijdelijke staatkundige noodzakelijkheid werd opgeheven.

Maar zoowel in het jaar 1848 op de heuvelen van Pastrengo als in het jaar 1859 op de fel bevochten hoogten van San Martino bezegden de dappere zonen van Savoye met hun bloed den eed hunner voorvaderen om, overal waar hij stout zijn vaandel zou doen wapperen, den Vorst in den strijd te volgen. Het moeielijk tijdperk van de vorming van den staat werd gevolgd door jaren van consolidatie, gekenmerkt door den langdurigen strijd met de zich uitbreidende macht der Fransche monarchie, die bij de inlijving der naburige landen geen grenzen in aanmerking nam. De hardnekkige strijd begon in de XIVe eeuw toen de Graven van Savoye, die gemeend

hadden dat het bezit van de Jura een voldoende beschutting voor hunne staten zou zijn, hunne veiligheid bedreigd zagen door het binnendringen van hun machtigen nabuur in de Dauphiné, en duurde tot in de laatste eeuw met wisselende kansen van een vernielenden inval en een snel terugwerpen van den vijand. In het begin van onze eeuw werd het herhaald, toen de generaal Bonaparte door zijn krijgsmanstalent gedreven een inval in Piemont deed en spoedig daarop geheel Italië, ja, gansch Europa in den strijd mengde.

Het keerpunt van den strijd viel in op den dag, waarop Hertog Victor Amadeus II bij de vrede van Utrecht den eisch stelde dat Frankrijk de Alpen niet meer zou overschrijden. Het had hem 25 jaar van bijna onafgebroken strijd gekost, daarom was het volkomen verdiend, dat hij op dien dag de Hertooglijke met de Koningskroon verwisselde.

Nadat een strenge grens tusschen Frankrijk bepaald was, namen de Koningen van Sardinië de hun toekomende plaats onder de Vorsten van Italië in. Met dezelfde nauwgezetheid en onvermoeiden ijver, waardoor het hen gelukt was hun erfstaat te stichten en te vestigen wijdden zij zich nu aan de staatsbelangen van het geheele schiereiland. Gedurende anderhalve eeuw, van Karel Emanuel II tot aan Karel Albert zochten de Savooische Vorsten naar de oplossing van het moeilijke vraagstuk der Onafhankelijkheid van Italië. Zij konden dat echter niet eer tot een goed einde brengen dan toen zij de gedachte aan een Unie opgaven. Milaan en Novara verstoorden de betoovering van een noodlottig droombeeld dat de Italianen reeds sedert de tijden van Lorenzo de Medicis en Lodewijk den Moor verblind had.

Het wachtwoord „*Italië en Victor Emanuel*” bracht de nationale politiek weder op den rechten weg en verbond de geschiedenis van het Italiaansche volk onverbrekkelijk met die van het Huis Savoye.

Het bewustzijn van dezen innigen samenhang blijkt uit de trouwe

aanhankelijkheid, waarmede de Italianen nog altijd in de gewichtigste momenten van hun staatkundig leven den blik op het Huis Savoye richten en daarin hun Leidstar zien; daardoor toonen zij niet alleen hunne dankbaarheid aan het Vorstenhuis, dat voor de grootheid van Italië goed en bloed, lichaam en geest veil had, ja zelfs aangeboren overtuiging opofferde, maar bewijzen zij tevens hunne groote aanhankelijkheid aan hunne Vorsten en het onwankelbaar vertrouwen op het wijs en stoutmoedig beleid, dat populair maakte de zinspreuk:

„SEMPRE AVANTI SAVOIA”.

